

Կոնսոլիդացված առաջարկություններ ՀՀ վարչական արդարադատության վերաբերյալ

ԳԼՈՒԽ 1. Վարչական արդարադատության մատչելիությունը Հայաստանում	
Վարչական արդարադատության մատչելիությունը Հայաստանում	ՎՀՎՎ մասին օրենքի «վարչական մարմին» եզրույթի իրավական սահմանման մեջ ավելացնել հետևյալ արտահայտությունը. «ցանկացած ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ, որն իրականացնում է պետական գործառնություն»:
Վարչական դատարանի իրավագործությունը հանրային լիազորություններ իրականացնող մասնավոր անձանց «վարչարարության» նկատմամբ	1. ՎԴՕ-ի 3-րդ հոդվածում կատարել լրացում, որն անձանց թույլ կտա հանրային գործառնություններ իրականացնող ոչ պետական մարմինների կողմից իրենց խախտված իրավունքների պաշտպանության նպատակով դիմել ՎԴ: Այնուամենայնիվ, միայն այս օրենսդրական փոփոխությունը բավարար չէ: Անհրաժեշտ է, որպեսզի պետությունն իր գործառնությունները մասնավոր մարմիններին պատվիրակելիս հստակ սահմանի, որ այդ մարմինները պատվիրակված (մասնավորեցված պետական) գործառնություններն իրականացնելիս գործելու են որպես հանրային (վարչական) մարմիններ: Այսինքն, այդ մարմինների և մասնավոր անձանց հանրային բնույթ ունեցող իրավահարաբերությունները կարգավորվելու են հանրային իրավունքի սկզբունքներով: Օրինակ, զազամատակարարում իրականացնող իրավաբանական անձը պետք է պարտականություն կրի կիրառելու ՎՀՎՎ մասին օրենքի 8-րդ հոդվածով սահմանված համաչափության սկզբունքը, իրականացնելու վարչական վարույթ, լուծման և այլն: Գործառնություններ պատվիրակելիս պետությունը պետք է հստակ սահմանի, որ պետական գործառնություն իրականացնող իրավաբանական անձինք այդ գործառնություններն իրականացնելիս գործելու են բացառապես հանրային իրավունքի ռեժիմում: Իրավական ռեժիմի սահմանումը պետք է կատարվի այն իրավական ակտով, որով մասնավորեցվում կամ պատվիրակվում են որոշակի պետական գործառնություններ: Իսկ պայմանագրերի միջոցով պետական գործառնությունները ժամանակավորապես մասնավոր անձանց պատվիրակելիս այդ պայմանագրում հստակ պետք է սահմանվի, թե որոնք են պետական գործառնությունները, որոնք պատվիրակվում են, և այդ գործառնությունների իրականացման նկատմամբ նույնպես պայմանագրով պետք է սահմանվի հանրային իրավական ռեժիմ: Այսինքն, պայմանագրով պետք է սահմանվի, որ պետական գործառնություն իրականացնելիս մասնավոր կազմակերպությունը հանդիսանում է վարչական մարմին, որն իրականացնում է վարչարարություն, որի իրավաչափության ստուգումն ընդդատյա է ՀՀ ՎԴ-ին: Պրակտիկայում ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը ևս պետք է իր որոշումներով ապահովի օրենքի միատեսակ կիրառությունը՝ «պետական գործառնություն» եզրույթի իրավական բովանդակության առումով: Այդ որոշումը պետք է պարունակի որոշակի չափանիշներ, որոնց միջոցով հնարավոր կլինի տարանջատել պետական ու մասնավոր գործառնությունները և այդպիսով սովորաբար այն իրավական ռեժիմը, որը պետք է կիրառվի տվյալ մարմնի գործունեության նկատմամբ: 2. ՀՀ օրենսդրությամբ հստակ սահմանել, որ բոլոր դեպքերում, երբ

	պետությունն իր հանրային գործառնությունների իրականացումը պատվիրակում է մասնավոր անձանց՝ անկախ պատվիրակման ձևից (պայմանագիր, օրենսդրական ակտ և այլն), ապա շահագրգիռ անձանց իրավունքների իրականացումն ու պաշտպանությունն իրականացվում է հանրային իրավունքի նորմերի միջոցով:
Հայցադիմումը վարույթ ընդունելիս միասնական պրակտիկայի բացակայություն	Օրենքով սահմանել «սխալ» հայցատեսակ ներկայացնելու իրավական հետևանքները՝ միաժամանակ ապահովելով դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետությունը: «Սխալ» հայց ներկայացնելու դեպքում իրավական հետևանքների կիրառումը պետք է տեղի ունենա հայցը վարույթ ընդունելու փուլում: Վերախմբագրել ՎԴՕ-ի 90-րդ հոդվածը, որը կբացառի ի սկզբանե ՎԴ-ին ոչ ընդդատյա գործերի վարույթ ընդունելը, իսկ հետագայում դրանց կարճումը: Օրենքով նախատեսել հայց ներկայացնելու համար սահմանված ժամկետից հետո հայցադիմումներ ներկայացնելու իրավական հետևանքը: Բացառել ՎԴ-ի կողմից ՎԴՕ-ով նախատեսված ժամկետների խախտմամբ ներկայացված հայցադիմումների ընդունման մերժումը՝ ՎԴ-ին ենթակա չլինելու պատճառաբանությամբ: Ապահովել հայցադիմումների ընդունումը մերժելու պրակտիկայի միասնականությունը: ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր նախադեպային որոշմամբ պետք է սահմանի այն սկզբունքները, որոնց համաձայն քաղաքացիական և վարչական վեճեր քննող դատարանները պետք է որոշեն վեճի մասնավոր կամ հանրային իրավական բնույթը: Ստեղծել վարչական և ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից վեճի բնույթի վերաբերյալ անհամաձայնության դեպքում առարկայական ընդդատության հարցի լուծման իրավական մեխանիզմ: Քննարկել ՀՀ իրավական համակարգում վարչական կամ հանրային իրավական պայմանագրի ինստիտուտի ներդրման հարցը, որը լայն տարածում ունի Եվրոպական բազմաթիվ երկրներում, հատկապես՝ Գերմանիայում: Նման ինստիտուտի առկայության պարագայում իրավահարաբերությունները կարող են կարգավորվել պայմանագրով, սակայն պահպանելով իրենց հանրային իրավական բնույթը: Օրինակ, լիցենզիայի հիման վրա կնքված լիցենզիոն պայմանագիրը կհամարվի հանրային իրավական պայմանագիր, քանի որ դրա առարկան հանրային իրավական է (քաղաքաշինություն, ընդերքի օգտագործում և այլն), իսկ դրանից ծագող վեճերի քննությունը կիրականացվի ՀՀ ՎԴ-ում:
ԳԼՈՒԽ 2. Հայցադիմումների տեսակներն ըստ ՀՀ ՎԴՕ-ի, օրենսդրական բացերը և իրավակիրառ պրակտիկայում առկա խնդիրները՝ արդարադատության մատչելիության տեսանկյունից	
Նախատեսել սխալ հայց ներկայացնելու հետևանքները: Եթե ՎԴ-ը վարույթ է ընդունել և քննել սխալ հայց, ապա ճիշտ հայցը ներկայացնելու ժամկետները պետք է համարվեն վերականգնված: Նախատեսել առարկության ներկայացման հնարավորություն այն դեպքերում, երբ անձը տուգանքը վճարելու համար օրենքով նախատեսված ժամկետներում վճարել է այն: Միջոցներ ձեռնարկել դատավորների և փաստաբանների՝ վարչական հայցերի վերաբերյալ գիտելիքների խորացման ուղղությամբ: Նախատեսել բոլոր վարչական ակտերի համար բողոքարկելու հնարավորություն. ՎԴՕ-ի 65-րդ հոդվածը լրացնել հետևյալ արտահայտությամբ «...կամ զուգորդվող վարչական ակտի՝ անձի համար ոչ բարենպաստ (միջամտող) դրույթները»:	

ԳԼՈՒԽ 3. Ապացույցները վարչական դատավարությունում	
«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 48-րդ հոդվածի պրակտիկ կիրառությունը և Վարչական ակտի իրավաչափությանը վստահելու իրավունքի պաշտպանությունը ՀՀ վարչական արդարադատությունում	Ապացույցների տեսակները սահմանելիս դրանց շարքում նախատեսել կողմի՝ տեղեկատվության անմիջական կրողի ցուցմունքը որպես ապացույցի տեսակ: Բացառել ներկայացուցչի բացատրությունների որպես կողմի ցուցմունք ապացույցի օգտագործումը: Ապահովել յուրաքանչյուր դեպքում վարչական մարմնի ներկայացուցչի ցուցմունքի ստացման օրինականությունը (որպես վկա ներգրավումը և սուտ ցուցմունք տալու համար քրեական պատասխանատվության մասին): Վարչական մարմնի ակտերը, գործողությունները, անգործությունը վիճարկելիս անձի վրա պետք է դրվի ոչ թե իր պահանջների և առարկությունների հիմքում դրված ցանկացած հանգամանքի ապացուցման բեռ, այլ այն հանգամանքների, որոնք բարենպաստ են անձի համար: Ապահովվել պրակտիկայում դատավորների կողմից ապացուցում պահանջող փաստերի շրջանակի բովանդակային պարզումը և ապացուցման բեռի ճիշտ բաշխումը: Ապահովել դատավորների կողմից իրենց պարտականությունների կատարումը, մասնավորապես վիճելի իրավահարաբերությունների բնույթի և կիրառման ենթակա օրենսդրության պարզումը: ՎՀՎՎ մասին օրենքի 48-րդ հոդվածի առնչությամբ քննարկել հետևյալ լուծումները կամ այլ լուծումներ՝ նշված սկզբունքների պահպանմամբ: Այն դեպքերում, երբ անձը ՎՀՎՎ մասին օրենքի 48-րդ հոդվածի «ա» կետի համաձայն ստացել է վարչական ակտ և կարող է ինքնուրույն, առանց այլ վարչական մարմիններ դիմելու ձեռնամուխ լինել իրավունքի իրականացմանը, ապա իրավունքի իրականացմանը ձեռնամուխ լինելուց առնվազն 15 օր առաջ այդ մասին տեղեկացնում է վարչական ակտն ընդունելու իրավասություն ունեցող վարչական մարմնին: Այդ նպատակով անհրաժեշտ է ՎՀՎՎ մասին օրենքի 48-րդ հոդվածի «ա» կետը լրացնել հետևյալ արտահայտությամբ. «դրա մասին առնվազն 15 օր առաջ ծանուցելով համապատասխան վարչական մարմնի»: Նման ընթացակարգ նախատեսելու դեպքում պետք է կարգավորել նաև, թե որն է 15 օր առաջ վարչական մարմնին չծանուցելու հետևանքը, քաղաքացու համար: Այն դեպքերում, երբ անձը չի կարող ինքնուրույն, առանց համապատասխան վարչական մարմնին դիմելու, ձեռնամուխ լինել ՎՀՎՎ մասին օրենքի 48-րդ հոդվածով տրված վարչական ակտից ծագող իրավունքի իրականացմանը, և հայցադիմում է ներկայացնում ՎԴ ընդդեմ որևէ վարչական մարմնի՝ նպատակ ունենալով ապահովելու այդ իրավունքի իրականացումը, ապա ՎԴ-ը, պարզելով, որ անձի վկայակոչած իրավունքը ծագել է ՎՀՎՎ մասին օրենքի 48-րդ հոդվածի ուժով՝ այդ մասին ծանուցում է վարչական ակտն ընդունելու իրավասություն ունեցող վարչական մարմնին: Ծանուցումից հետո 15-օրյա ժամկետում ծանուցված վարչական մարմնին իրավունք ունի ՎԴՕ-ի 3-րդ հոդվածի 2 կետի «2» ենթակետի հիման վրա դիմելու ՎԴ: Վարչական մարմնի կողմից նշված ժամկետում ՎԴ չդիմելու դեպքում՝ ՎԴ-ը քննում և ըստ էության լուծում է վարչական գործը, որից հետո նշված վարչական ակտը դառնում է անվիճարկելի՝ այն ընդունելու իրավասություն ունեցող վարչական մարմնի համար: ՎԴ-ը իրավունք չունի առանց համապատասխան վարչական ակտի իրավաչափություն:
ԳԼՈՒԽ 4. Անվճար իրավաբանական օգնությունը վարչական գործերով	
Բարելավել անվճար իրավաբանական օգնության տրամադրման վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրության	

դրույթները՝ վարչական արդարադատությունն առավել մատչելի դարձնելու նպատակով: Առաջարկվում է ընդունել հատուկ օրենք՝ անվճար իրավաբանական օգնության վերաբերյալ, որը կնախատեսի վարչական գործերով անվճարունակ անձանց անվճար իրավաբանական օգնություն տրամադրելու հնարավորություն և անվճարունակության գնահատման հստակ և օբյեկտիվ չափանիշներ:	
ԳԼՈՒԽ 5. Վարչական գործի բանավոր և հրապարակային քննության իրավունքը ՀՀ վարչական դատավարությունում	
Եվրոպական կոնվենցիայի պահանջները և ՄԻԵԴ դիրքորոշումը	Փոփոխել ՎԴՕ-ի 108-րդ հոդվածը: Նշված դրույթներում պետք է նախատեսել հետևյալ սկզբունքները. Այն դեպքերում, երբ վարչական գործի քննության առարկան վերաբերում է խիստ տեխնիկական կամ զուտ իրավական խնդրի, և եթե հայցվորին լսելը չի կարող նպաստել գործի հանգամանքների պարզաբանմանը, ապա ՎԴ-ը կարող է որոշում կայացնել արագացված դատաքննություն կիրառելու վերաբերյալ: Դատարանի որոշումը պետք է լինի հիմնավորված՝ գործի փաստական հանգամանքներով:
Վարչական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ գործերը	ՎԴՕ-ի 153-րդ հոդվածը լրացնել 3-րդ կետով, որը ՎԴ-ին կարգելի վարչական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ գործերով իրականացնել գրավոր քննություն՝ վարչական մարմնի հայցադիմումի ակնհայտ հիմնավոր լինելու պատճառաբանությամբ, եթե առկա չէ պատասխանողի կամավոր համաձայնությունը:
ՎԴ-ի որոշման պատճառաբանվածությունը և դրա բողոքարկումը	Լրացնել ՎԴՕ-ի 125-րդ հոդվածի առաջին մասը 11-րդ կետով, որով բողոքարկման ենթակա միջանկյալ դատական ակտերի շարքին կդասվի նաև ՎԴ-ի կողմից՝ ՎԴՕ-ի 108-րդ հոդվածով նախատեսված հիմքերով գրավոր քննություն անցկացնելու վերաբերյալ կայացրած դատական ակտը:
Վարչական գործերի Քննության հրապարակայնության այլ խնդիրները	Ապահովել ՎԴ-ի բոլոր վճիռների հրապարակումը դռնբաց դատական նիստում: Հրապարակայնության սկզբունքի ցանկացած սահմանափակման վերաբերյալ պետք է լինի դատարանի որոշում՝ հիմնված յուրաքանչյուր անհատական գործի հանգամանքների ուսումնասիրության և գնահատականի վրա: Այն պետք է լինի պատճառաբանված և ենթակա լինի բողոքարկման՝ ՎԴ-ի միջանկյալ դատական ակտերի բողոքարկման համար նախատեսված կարգով: ՎԴՕ-ում կատարել լրացում, որը կպարունակի ՎԴ-ի դռնբաց նիստերի ձայնագրման խնդրի իրավական կարգավորումը, որը պետք է հիմնված լինի հրապարակայնության սկզբունքի լիարժեք հարգման և այն կանխադրույթի վրա, որ ձայնագրումը տեղեկությունների նյութականացման ձև է: Լրացումը պետք է հստակ սահմանի, որ դռնբաց դատական նիստի ընթացքում ձայնագրման հարցի կարգավորման պատասխանատուն նիստը նախագահող դատավորն է, այլ ոչ թե դատական կարգադրիչը:
ԳԼՈՒԽ 6. ՎԴ-ի դատական ակտերի հարկադիր կատարումը	
Հարկադիր կատարողի մասնագիտության ազատականացումը	Բարեփոխել դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայության կազմակերպման ձևը՝ դատական ակտերի կատարման արդյունավետությունը բարձրացնելու և դրա միջոցով արդար դատաքննության իրավունքն ապահովելու նպատակով: Քննարկել դատական իշխանության համակարգում տեղակայված կամ անկախ հարկադիր կատարման ծառայություն ստեղծելու հարցը: Ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ, որպեսզի պետական միջոցների սակավությունը չմատնանշվի որպես հիմնավորում այն դատական ակտերը չկատարելու համար, որոնք պահանջում են

	վճարում պետական միջոցներից: Ձևավորել վճիռների չկատարման համար պաշտոնատար անձանց քրեական պատասխանատվության ենթարկելու պրակտիկա: Ապահովել պաշտոնատար անձանց կողմից վճիռների չկատարման դեպքում քննության արդյունավետությունը և անկախությունը:
ԳԼՈՒԽ 7. Դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու մասին գործերի վարույթը և պրակտիկայում առկա խնդիրները	
	Օրենսդրությամբ հստակեցնել պատասխանատվության ենթարկելու արձանագրություն կազմելու իրավասություն ունեցող անձանց շրջանակը և ընթացակարգը, քանի որ ՎԴՕ- ով բավարար կարգավորում տրված չէ: Այն դեպքում, երբ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձն է դիմում վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջով, հայցադիմումին արձանագրությունը կցելու պահանջ չպետք է ներկայացվի, քանի որ այս դեպքում, ստացվում է, որ անձը պետք է նախ դիմի արձանագրություն կազմելու լիազորություն ունեցող անձին, որպեսզի վերջինս կազմի արձանագրությունը, որը կկցվի հայցադիմումին: Առաջանում է խնդիր. համապատասխան մարմինը կարող է մերժել արձանագրության կազմումը, և անձը ավելի մեծ խնդրի առջև կկանգնի: ՀՀ ՎԴՕ-ի 114-րդ հոդվածը, որը կարգավորում է ՎԴ-ի գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի տեսակները, չի նախատեսում անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու դատական ակտի տեսակը: Օրենսգրքում պետք է կատարել համապատասխան փոփոխություն:
ԳԼՈՒԽ 8. Ինքնաբացարկի մասին որոշումների բողոքարկման պրակտիկան	
	ՎԴՕ-ում ուղղակիորեն սահմանել ինքնաբացարկը մերժելու վերաբերյալ որոշման բողոքարկման իրավունքը և ապահովել դրա պրակտիկ իրագործումը:
ԳԼՈՒԽ 9. Հայցի ապահովման դեպքում հնարավոր վնասների ապահովման պրակտիկան	
	Օրենսդրորեն նախատեսել, որ դատարանը նաև երրորդ անձի միջնորդությամբ կարող է հայցվորից պահանջել եռօրյա ժամկետում տրամադրել ապահովում՝ հնարավոր վնասների հատուցման համար:
ԳԼՈՒԽ 10. ՀՀ ՎԴՕ-ի 83-րդ հոդվածի կիրառման պրակտիկան (հայցադիմումին պատասխան ներկայացնելը)	
	Միասնականացնել գրավոր պատասխան չներկայացնելու դեպքում կիրառվող իրավական հետևանքները և դրանց կիրառման չափանիշները: Սահմանել դատարանի հայեցողական լիազորության իրավաչափ իրականացումն ապահովող իրավական երաշխիքներ:
ԳԼՈՒԽ 11. Վարչական դատավարությունում գործի վարույթի կասեցումը	
	Օրենսդրորեն նախատեսել է գործի վարույթի կասեցումը մերժելու վերաբերյալ որոշումը բողոքարկելի հնարավորություն:
ԳԼՈՒԽ 12. Իրավունքների կոլեկտիվ պաշտպանության մեխանիզմների արդյունավետությունը ՀՀ վարչական արդարադատության բնագավառում	
	Օրենսդրորեն ամրագրել շահագրգիռ հասարակական կազմակերպությունների՝ հայց ներկայացնելի իրավունքը:
ԳԼՈՒԽ 13. Վարչական դատարանի կողմից գործերի քննության արդյունավետությունը	
	1. Ապահովել ՎԴ-ում գործերի արագ և արդյունավետ վարումը և քննությունը՝ մեծացնելով ՎԴ-ի դատավորների թիվը: 2. Սահմանել գործերի քննության առավելագույն դատավարական ժամկետներ: Ժամկետի խախտումը պետք է հանդիսանա դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հիմք: 3. Ձևավորել դատական նիստերի օրերի նշանակման միասնական չափանիշներ: Մասնավորապես, նիստերը պետք է նշանակվեն ըստ հայցերի մուտքագրման առաջնայնության: Առավել վաղ

մուտքագրված գործերը պետք է ունենան առաջնայնություն առավել ուշ մուտքագրված գործերի համեմատ և այլն:
ԳԼՈՒԽ 14. Նորմատիվ ակտերի վիճարկման վարույթը
Նորմատիվ ակտերի վիճարկման վարույթով նախատեսել ժամկետի հաշվարկը խախտման պահից՝ խախտման պահ համարելով անձի նկատմամբ այդ նորմի անմիջական կիրառումը, իսկ եթե անձը որոշել է վիճարկել այն վարչական ակտը, որը կայացվել է վիճարկվող նորմատիվ ակտի հիման վրա, որպես ալյընտրանք նախատեսել ժամկետի հաշվարկը վերջնական դատական ակտից հետո:
Գլուխ 15. Պատասխանատվությունը վարչարարության հետևանքով պատճառված վնասի համար
Ապահովել դատարանի կողմից վարչարարության հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման վերաբերյալ նորմերի կիրառումը և օրենքի պահանջներին համապատասխան դատական պրակտիկայի ձևավորումը:
Գլուխ 16. Վարույթը վճռաբեկ դատարանում
Իրավակիրառ պրակտիկայում իրացնել Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները՝ կապված վարչական գործերով վճռաբեկ բողոքների քննության հետ: